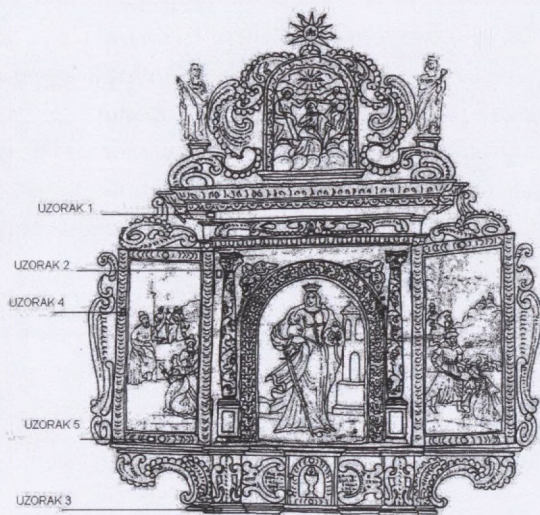

Glavni Oltar Sv. Barbare u kapeli Sv. Terezije u Brestu Pokupskom
(295x 297 cm, bez monograma na vrhu atike)

GLAVNI OLTAR SV. BARBARE

- UZORAK 1 – uzorak nosioca sa krednom osnovom i polikromijom, novi retuš vijenca
- UZORAK 2 – uzorak nosioca sa krednom osnovom i originalnom polikromijom s retabla oltara
- UZORAK 3 – uzorak nosioca sa krednom osnovom i originalnom polikromijom s oltara
- UZORAK 4 – uzorak nosioca s krednom osnovom, bolusom i zeleno lazuriranim srebrom sa okvira slike oltarnog krila lijevo
- UZORAK 5 – uzorak nosioca s krednom osnovom, bolusom i crveno lazuriranim srebrom sa slike oltarnog krila dolje.

Mjesta uzimanja uzoraka za analizu pigmenata i veziva.

**PREGLED KONZERVATORSKO - RESTAURATORSKIH RADOVA NA
GLAVNOM I DVA BOČNA OLTARA IZ KAPELE SV. TEREZIJE U BRESTU
POKUPSKOM (2005. - 2007.)**

Povijesni podaci

Prva kapelica Sv. Barbare bila je drvena građevina podignuta 1673. godine. U 19. stoljeću zamijenjena je novom, u koju je prenesen inventar iz stare kapele. Glavni oltar, posvećen Sv. Barbari, lijevi bočni oltar Krštenja Kristova i desni Uznesenja Bogorodice, kao i drvena propovjedaonica u predvorju kapele radovi su pučkih majstora iz posljednje četvrtine 17. stoljeća. 28. rujna 1991. godine, nakon artiljerijskih napada, evakuiran je pokretni inventar kapele. Tokom slijedećih ratnih mjeseci kapela je potpuno srušena. Oltari su bili otpremljeni na restauraciju u Njemačku gdje su očišćeni pojedini dijelovi oltara od preslika. U vrlo lošem stanju bez ikakve dokumentacije o provedenim radovima vraćeni su u Restauratorski centar Ludbreg gdje je na njima tijekom 2005. i 2006. godine proveden kompletni konzervatorsko-restauratorski zahvat i vraćen im izvorni izgled s kraja 17. stoljeća. U kapelu su vraćeni u proljeće 2007. godine.

Ikonološki opis oltara

Glavni oltar Sv. Barbare zanimljiv je i rijedak primjer drvenog polikromiranog oltara sa pomičnim vratnicama iz 17. stoljeća na kojem je sačuvana tradicija gotičkog poliptiha. Zapis na predeli navodi ime donatora Stjepana Francaka i postavljanja oltara, 1675. godine. Iznad niske predele u niši retabla među stupovima s vinovom lozom nalazi se oltarna pala sa likom Sv. Barbare (ulje na platnu; 110x71 cm). Širina retabla naglašena je hrskavičastim uholikim krilima. Kada se oslikane vratnice otvore, središnja oltarna pala uokvirena je prizorima mučeništva Sv. Barbare (ulje na drvu; 109x44,5 cm). Kad je oltar zatvoren vidljivi su prizori iz Bogorodičinog života (ulje na drvu; 109x44 cm): Susret Marije i Elizabete, Navještenje (na dvije vratnice) i Susret Marije i Josipa sa Anom i Joakimom.

Iznad vijenca na atici, nalazi se prizor Krunjenja Bogorodice (ulje na drvu; 67x46 cm) uokviren uholikim hrskavičastim volutama i flankiran kipovima Sv. Barbare i Sv. Katarine (polikromirano drvo; 54 cm).

Zatečeno stanje i ratne štete

Drveni nosilac je crvotočan i porozan, dekorativni, drvorezbareni dijelovi su razlabavljeni i razljepljeni, a mnogi su otpali usljed detonacija. Nedostaje kip Sv. Barbare sa atike i dijelovi drvorezbarene dekoracije. Retabl je na nekoliko mjesta pogodrn krhotinama granata, koje su

oštete lijeve vratnice. Oltar je u 19. stoljeću nestručno popravljan, grubo preslikan broncom i uljanim bojama. Oltarna pala također je nestručno restaurirana, podložena je novim platnom i totalno je preslikana. Slike na vratnicama nisu preslikane, no površina im je prljava i potamnijela od starog laka. Oltar je dopremljen s djelomične restauracije u Njemačkoj. S vijenca i dijelova oslikanih vratnica skinut je preslik i izveden retuš u zelenom tonu crticama. Ovakav retuš ne odgovara izvornoj polikromiji koja je plavo-zelena, a ne zelena kao na retušu izvedenom u Njemačkoj. Do razlike je došlo zbog prečišćenosti izvorne polikromije na tim dijelovima.

Zaključci stručne komisije

Zaključeno je da je zeleni ton izvedenog retuša u Njemačkoj posljedica prečišćenog izvornog sloja, a izvedba retuša crticama nije najsretnije rješenje te bi retuš trebalo izvoditi točkicama do zasićenosti površine od oko 90% (pointilistički). Retuš nelazuriranog srebra nebi se trebao izvoditi već ga treba ostaviti kakvo je, odnosno potrebno je nelazurirano srebro samo zaštititi nekim lakom kako nebi oksidiralo, npr. Damarom u terpentinu. Kod lazuriranog srebra treba napraviti retuš lazurnom bojom u damar - terpentinu.

Nakon izvedenog retuša polikromirane je dijelove potrebno zaštititi damarom u terpentinu kojeg prilikom nanošenja treba razmazivati kistom dok ne bude suh na dodir rukom, a time će se postići mat efekt. Potrebno je uskladiti već prije u Njemačkoj retuširane dijelove oltara s ostalim dijelovima oltara kako se nebi narušio umjetničko - estetski sklad oltarne cjeline.

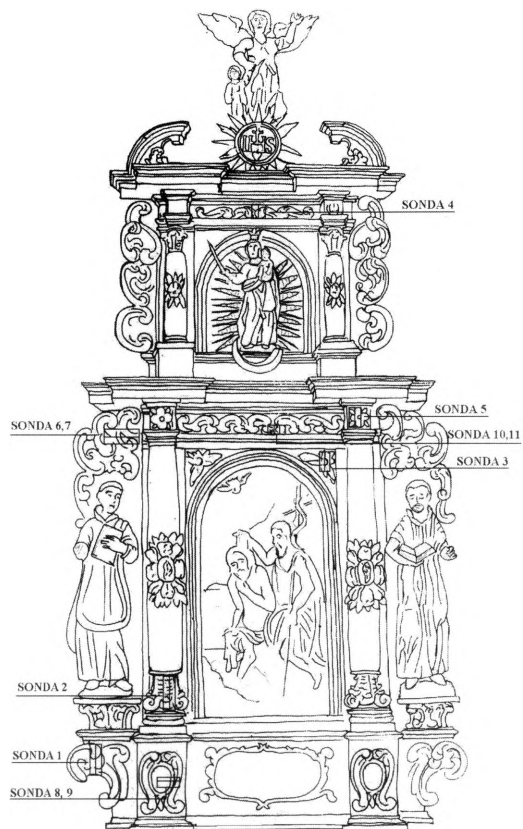
Rezultati sondiranja i analize pigmentata i veziva

Sondiranjem je utvrđeno nekoliko kasnijih preslika preko izvorne plavo - zelene tempere i pozlate. Uzorci su uzeti sa drvenog polikromiranog oltara Sv. Barbare, s retabla i predele kako bi se ustanovilo: a) koji je originalni pigment i vezivo (uzorak 2 i 3); b) sa vijenca koji je u Njemačkoj na restauraciji retuširan, da se utvrdi vezivo i pigment kojim je izveden retuš (uzorak 1); c) te dva uzorka s okvira slike oltarnog krila da se ispituju lazure na srebru (uzorak 4 i 5). Utvrđeno je da je izvorna polikromija izvedena mineralnim pigmentima, temperom u proteinskom vezivu, koje je propalo i dovelo do većih oštećenja slikanog sloja.

Bočni oltar Sv. Ivana Krstitelja

Ikonološki opis oltara

Lijevi bočni oltar Sv. Ivana Krstitelja drveni je polikromirani oltar na dva kata (217x147 cm, bez skulpture sa vrha atike), koji čine niska predela s retablom i atika. Monokroman je sa pozlaćenim i posrebrenim aplikacijama. Centralan kompozicija retabla bila je flankirana kipovima Sv. Franje Ksaverskog i Sv. Alojzija (nestali prilikom krađe u kapeli 1989. godine) i stupovima ukrašenim voćnim festonom. Pala retabla prikazuje Krštenje Kristovo (ulje na platnu,

BOČNI OLTAR SV. IVANA KRSTITELJA
Grafički prikaz sondiranih mjesta

89x48). U niši atike, okružen zrakama stajao je kip Bogorodice (Immaculate) s djetetom, a u segmentnom zabatu atike iza Kristovog monograma u zrakama, skulptura Arhandela Rafaela sa Tobijom (60x 43 cm). Oltar je popisao u vizitaciji arhidakona gorskog i zagorskog Pavla Antuna Českovića iz 1696. godine, u kojoj se navodi da su središnju nišu atike flankirale skulpture Sv. Ane i Barbare. Te su skulpture iz nepoznatih razloga preseljene na desni bočni oltar Blažene Djevice Marije. Prema stilu ornamentike oltar se može datirati na sam kraj 17.stoljeću (sredina devedesetih godina 17. stoljeću).

Oltar je u 19. stoljeću nestručno popravljan i u cijelosti preslikan broncom i uljanim bojama. Tijekom artiljerijskog napada 1991. godine, ovaj je oltar najviše stradao. Atika se potpuno raspala, mnogi dijelovi retabla su otpali. Oltar je bio i direktno pogođen gelerima na nekoliko mjesta.

Zatečeno stanje

Oltar je nakon evakuacije preventivno zaštićen voštanom smolnom masom. Crvotočan je i grubo preslikan u nekoliko slojeva.

Nedostaju skulpture Immaculate (sačuvana desna ruka i dio krune) i dvije ukradene skulpture Sv. Franje Ksaverskog i Sv. Alojzija, desna vitica s predele, kapitel stupa atike, feston

sa stupa retable, i dijelovi profilacije završnog vijenca retable (2/3), abak s postolja skulpture, donji profil predele.

Restauratorski radovi i istraživanja slikanog sloja

Istraživanja slikanog sloja te analiza pigmentata i veziva pokazale su da se radi o istim pigmentima i vezivu kao i na glavnom oltaru Sv. Barbare. Na osnovi dobivenih podataka i povijesno - umjetničke analize pristupilo se konzervatorsko - restauratorskom zahvatu koji je obuhvaćao stolarsku konsolidaciju drvenog nosioca napadnutog crvotočinom, izradu profilacije i rezbarenje polomljenih i uništenih aplikacija s oltara, podljepljivanje slikanog sloja, krediranje i niveliranje oštećenja na slikanom sloju, izolaciju krede šelakom te završni retuš i pzlatsu koji su izvedeni akvarelom i mineralnim pigmentima te zlatom u listićima i puderu kao i na glavnom oltaru. Retuš je izvođen transparentno crticama. Cijeli je oltar završno lakiran damar lakom u terpentinu.

Bočni oltar Majke Božje

Ikonološki opis oltara

Desni bočni oltar Blažene Djevice Marije ukrašen je hrskavičnom ornamentikom i uholikim krilima. Na retableu je velika slika Madone, a naatici se nalazi slika Ivana Krstitelja. Kipovi s atike stajali su prvobitno na oltaru Ivana Krstitelja. Zapis na predeli spominje donatora Ivana Vukaca i godinu nastanka oltar 1678. : "GENEROSUS DOMINUS JOANNES WKAZ SACRAE CESARAE RQMTTIS PRAESIDY PETRIN: STIPENDIARIUS F: F: ANNO DOMINI 1678." Na predeli je i grb donatora s inicijalima i datumom.

Zatečeno stanje

Oltar je kao i prethodna dva bio vraćen iz Njemačke u vrlo lošem stanju. Konstrukcija oltara je bila potpuno degradirana, nedostajali su dijelovi profilacije, a hrskavična krila su bila polomljena i crvotočna. Oltar je bio preslikan s nekoliko naknadnih preslika; tempera, bronca i lakovi. Slika s retable je bila cijelom površinom zaljepljena stolarskim tutkalom na drvene daske i dodatno fiksirana kovanim čavlima što je uzrokovalo vrlo velika oštećenja slikanog sloja jer je tutkalo prodrlo u strukturu platna, kristaliziralo se i diglo bolusnu osnovu sa slikanim slojem.

Konzervatorsko - restauratorski radovi

Na osnovi istraživanja i sondiranja prišlo se konsolidaciji drvenog nosioca i podljepljivanju slikanog sloja, stolarskim radovima izrade profilacije koja je nedostajala, rezbarskim radovima na oltarnim krilima, kapitelima i bazama stupova. Naknadni su preslici skinuti kombinacijom

kemijske i mehaničke metode kao i na prethodna dva oltara, a retuš je izveden transparentno crticama na akvarel podlozi, a mineralnim pigmentima u gumiarabici.

Zlato i srebro su retuširana zlatnim i srebrnim listićima i puderom, a lazure su obnovljene uljanim lazurnim bojama. Cijeli je oltar zaštićen damar lakom u terpentinu.

Slika je skinuta skalpelima i bambusovim nožićima s daske te je mehanički očišćeno kristalizirano tutkalo iz strukture platna sa stražnje strane. Prije skidanja s dasaka lice slike je bilo zaštićeno japan papirom i celulozom. Nakon toga prišlo se sanaciji mehaničkih oštećenja na platnu dodavanjem novog platna u oštećena mjesta, sanirala su se oštećenja na slikanom sloju koji je očišćen od prljavštine i starog laka, kredirana su oštećenja te je izvršen retuš akvarelom kao podlogom i uljanim bojama. Slika je na kraju lakirana damarom u terpentinu.

Sva tri oltara su restaurirana u Restauratorskom centru Ludbreg tokom 2005. i 2006. godine te im je vraćen izvorni izgled s kraja 17. stoljeća, a montirani su u kapeli u Brestu Pokupskom početkom 2007. godine.

LITERATURA

1. Baričević, Doris, Pregled spomenika kulture i drvorezbarstva 17. i 18. st. s područja Kotara Sisak, Ljetopis JAZU u Zagrebu, br. 72, Zagreb, 1968.
2. Izvještaj o stanju nakon evakuacije, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb.
3. Dokumentacija o provedenim konzervatorsko - restauratorskim radovima, Restaurtorski centar Ludbreg, 2007. godina.